

Synpunkter på Svenska Bibelsällskapets provöversättningar av Nya Testamentet 2015 (När tiden var inne ...)

Svenska Bibelsällskapet har i början av 2015 publicerat en översättning av Lukasevangeliet kapitel 9-19, ett avsnitt som man kallar Vägen till Jerusalem, och av Galaterbrevet: *När tiden var inne ... Provöversättning av Lukasevangeliet 9-19 och Galaterbrevet. Bibelsällskapet 2015*. Man inbjuder uttryckligen intresserade till diskussion. Synpunkter efterfrågas på det översättningsarbete som gjorts och på frågan om det överhuvudtaget är dags för en ny översättning av Nya Testamentet. Det utsända arbetet skiljer sig alltså från de provöversättningar som utsändes inför den översättning av Bibeln som publicerades år 2000 och som föregicks av en översättning av Nya Testamentet år 1981. Dessa översättningar var ett led i ett pågående och sedan länge bestämt arbete. Det som nu utsänds kallas däremot för försöksballonger, och man har ännu inte bestämt om man skall sätta igång ett större arbete.

Svenska Bibelsällskapet ansluter sig till tanken att det är ett samhällsintresse att det finns en vetenskapligt tillförlitlig och språkligt adekvat svensk bibelöversättning (s. 8). Som en överordnad uppgift anges att översättningen så långt som möjligt skall ha samma innebörd som grundtexten hade när den skrevs (s. 9-10). Jag uppfattar detta som att det som står skall vara med, det som inte står skall inte läggas till; stilen skall efterlikna originaltextens; den skall inte bli högtidligare, ej heller vardagligare.

Den stora frågan är om en ny översättning behövs. Jag har ingen uppfattning om detta, utan framför i det följande vissa synpunkter på de principer för översättning man följt och på de följder dessa fått i det praktiska arbetet. Valet av texter för översättning har jag inga invändningar mot; avsnittet av Lukas är centralt i berättelsen om Jesus, och Galaterbrevet är så viktigt att det ibland har kallats det mest paulinska av breven. De publicerade översättningarna kallas nedan för provöversättningar. Tidigare översättningar omtalas som NT 1917 och NT 1981.

En helt annan fråga som inte heller skall tas upp här är om man går i kyrkan eller läser Bibeln för att ta del av en vetenskapligt korrekt bibelöversättning eller för att få uppbyggelse av den bibeltext man möter, och hur man skall få denna uppbyggelse. Svenskarna klarade sig till 1917 med vad som i praktiken var Gustaf Vasas bibel från 1500-talet. Den försatte kanske åhöraren i en lämplig sinnesstämning? Det må väl vara tillåtet att i religiösa sammanhang använda texter som vilar på biblisk grund?

Utgångspunkten i det följande är de numrerade direktiv om språkdräkten som styrelsen för Svenska Bibelsällskapet uppställt (s. 15-16), vilket leder över till att även andra synpunkter tas upp.

Direktiven

(1) "När ett grekiskt ord kan återges med samma svenska ord på olika ställen utan att det blir onaturligt svenska, så bör översättningen göra det, hellre än att eftersträva variation". Man sneglar (s. 14) på den nya norska bibelöversättningen av år 2011. Det heter att Norska bibelsällskapet valt att begränsa antalet norska ord för att i skilda sammanhang återge samma hebreiska eller grekiska ord. Denna tankegång är förrädisk. Det lutar åt att man kan tänka sig en "ordagrann" översättning. Grundläggande för ett sådant arbete är att ett ord i ett språk har en motsvarighet i ett annat. Så är helt enkelt inte fallet. Ett ords betydelse beror på det sammanhang det står i. Det citerade uttalandet är därför märkligt: hur skall man, "i skilda sammanhang", kunna översätta ett ord med samma ord? Det är just i skilda sammanhang som samma ord kan få olika betydelser. Det grekiska ordet *pneuma* måste ibland översättas med "vind", ibland med "ande". Sammanhanget avgör. Det grekiska ordet *psychē* översätts ibland med "själ" (Luk10:27), ibland med "liv" (Luk 17:33), såsom det måste vara, då sammanhangen är olika. Provöversättningarna tycks emellertid inte följa direktivet. Samma ord (*epitimān*) översätts på olika sätt i ganska lika sammanhang: Luk 17:3 "tala till rätta", 18:39 "sa till (honom att vara tyst)", 18:15 "visade bort (barnen)". "Visa bort" är på gränsen till en felöversättning; det är fråga om att klandra i tal, inte om att få någon att avlägsna sig; detta hann lärjungarna inte med innan Jesus inskrider. Ordet har alltid betydelsen av "klander". Man frågar sig varför man överhuvudtaget anför detta direktiv, då det dels är meningslöst, dels förrädiskt, eftersom det kan leda tankarna till en "ordagrann översättning"; en sådan är en styggelse. Härtill kommer att man sedan gång på gång överträder det man förespråkar. Till exemplet ovan (*epitimān*) kan läggas bl.a. Luk 12:32, Luk 16:2, Luk 17:20, se nedan sidorna 5-6.

(2) "Det rika bibliska bruket av bildspråk bör bevaras där det är möjligt. Men när bilderna inte fungerar på svenska får de återges på annat sätt". Jag ställer mig frågande inför detta. Kan man tala om ett rikt bildspråk i provöversättningarna av Nya Testamentet? Där förekommer många av de kända liknelserna, men det är en annan sak. Exempel på bildspråk kan vara uttryck som att fariseerna lägger bördor på människorna men inte rör ett finger för att lätta på dem (Luk 11:46), "den trånga porten" (Luk 13:24), att Herodes kallas för "räv" (Luk 13:32) och att Jesus vill samla Jerusalems barn som hönan samlar sina kycklingar under sina vingar (Luk 13:34). Paulus talar om att "springa" (Gal 2:2) och om "lopp" (Gal 2:2, 5:7) som en bild för ansträngande arbete och för framåtskridande i församlingarna. Dessa bilder har fått stå kvar; de kan inte rimligen vålla svårigheter eller föranleda några omskrivningar till svenskt bildspråk.

(3) "Rytm har inte bara en estetisk funktion utan bidrar till att klargöra textens innebörd". Jag förmodar att man inte menar att NT:s författare använde sig av den grekiska konstprosans sofistikerade rytmer, framför allt i slutet på meningar, s.k. clausulor. Dessa lär knappast spela någon roll. Man syftar nog på den naturlige talarens, t.ex. Paulus, sätt att placera orden på ett slagkraftigt sätt. Detta vill man återge i svenskan, och det kan framför allt ske genom att orden placeras på en framträdande plats, i allmänhet främst i satsen. Det är då påfallande att man ofta missar denna möjlighet. Några exempel bland betydligt flera:

Luk 11:31 "Vid domen ska Söderns drottning stiga fram". Söderns drottning står först i satsen som motsats till "detta släkte", som förekommer flera gånger i sammanhanget, och bör stå först i översättningen. Dessutom står "Söderns drottning" asyndetiskt, dvs. utan ett anknytande småord ("och", "men" o.d.) som brukar föra texten vidare; "Söderns drottning" är det första ledet i två exempel som anförs mot "detta släkte", det andra är "folk från Ninive", som också står asyndetiskt. Orden är därmed starkt betonade och nära anslutna till "detta släkte". Provöversättningen lägger vikt vid att detta sker "vid domen", placerat först båda gångerna, men Lukas har en annan betoning. NT 1917 och NT 1981 är bättre.

Luk 12:12 "När den stunden kommer ska den heliga anden låta er veta vad som behöver sägas". "Den heliga anden" bör stå först, som i grekiskan. Det är framhävt: oroa er inte, den heliga anden kommer att hjälpa.

Luk 12:40 "Var redo ni också! Människosonen kommer i en stund när ni inte väntar er det". "När ni inte väntar er det" står först och är anknutet till det föregående "var redo". Bättre: "Var beredda ni också, för ("för" bör stå med, det är ej översatt) när ni inte väntar det, så ...". Uttrycket "var redo" hör för mig hemma bland scouterna; inget fel i det, men där tror jag att det bör stanna.

Gal 3:8 "Skriften förutsåg att Gud skulle göra folken rättfärdiga genom tro". "Genom tro" anknyter till det tidigare och bör framhåvas: "Skriften förutsåg att genom tro skulle Gud ...".

Man kan också missa en anknytning på annat sätt:

Luk 15:30, 32 "den där", "din bror". I liknelsen om den förlorade sonen finns en anknytning mellan v. 30 "den där, din son", sagt av den missnöjde brodern, och v. 32, "den där, din bror", sagt av fadern. Samma pronomen (*houtos*) används. Pronomenet kan uttrycka missaktning, som i v. 30, men så är det inte i v. 32. Man kan kanske säga "den där, din son", och sedan låta fadern säga "han där, din bror". NT 1917 är bättre än både NT 1981 och provöversättningen, även om språket är ålderdomligt: "denne din son", "denne din broder".

(4) "Ålderdomliga ord och uttryck som inte kommunicerar meningen nära och direkt bör undvikas". Så heter det på kvasivetenskapligt fikonspråk: "kommunicerar meningen"! Man kan få onda aningar för mindre. Nu finns det i Nya Testamentet en hel del anspelningar på uttryck från Gamla Testamentet i dess grekiska form; denna översättning, Septuaginta, var vid denna tid den gängse texten bland judarna. Det är i allmänhet den som NT:s författare citerar. Att återge ett sådant stildrag är svårt, förmodligen omöjligt. Man bör här använda fotnoter, vilket man inte skall vara rädd för, se nedan.

(5) "Könsinkluderande språk bör eftersträvas." "Bröder", *adelfoi*, bör i många sammanhang återges med "bröder och systrar". Detta är ett av de svåraste misstagen i provöversättningarna. Jag vill ställa detta samman med en diskussion i Inledning, ss. 14-15. Man citerar, som jag tror med gillande, att det främmande inte behöver döljas eller omformuleras. Man vill ha en något större frihet att bevara särdrag i grundtexten, vare sig de beror på språkvanor eller kulturmiljö och nämner den nya norska

översättningen som ett exempel på att man bör återge kulturell egenart (s. 14). I fråga om söner och döttrar är vi i allra högsta grad inne på kulturmiljö; här har vi ett drag som bör bevaras. Det kan inte kallas särdrag, då det går igen i de flesta kulturer. När Paulus talar om bröderna menar han bröderna. När han talar om söners arv menar han söners arv, och man bör inte tala om söner och döttrar eller barn. Jag vet inte om döttrar ärvde alls, och det spelar ingen roll, ty sönerna var de viktiga. Det bevisar naturligtvis ingenting att kvinnor omnämns i Paulus brev och att de spelar en roll i församlingarna. Detta bör alltså, om man följer sin tanke om särdrag i främmande kulturer, förklaras i en not, men man verkar ha en kluven inställning till noter, se nedan. Man antyder jämställdhet i en tid då ingen jämställdhet fanns. Härmed vilseleder man medvetet läsaren. Ingen översättningsprincip kan vara felaktigare.

I Luk 17:27 heter det i provöversättningen att folk "gifte sig och blev bortgifta". Här är alltså texten inte könsinkluderande utan skiljer på män som gifter sig och kvinnor som blir bortgifta. Detta strider mot svensk lag och mot våra föreställningar om hur giftermål skall gå till (även om det tyvärr förekommer att flickor i Sverige blir bortgifta). Om man skall låtsas att män och kvinnor var jämställda, måste väl "och blir bortgifta" tas bort? Om man lägger till "systrar" när det inte står, fast det enligt modern uppfattning borde stå, så får man väl ta bort något som står, fast det enligt modern uppfattning inte borde stå? "Folk gifte sig", punkt och slut; detta är könsinkluderande och alltså eftersträvansvärt. Så blir vi i takt med tiden. Man undrar hur man skall kunna modernisera Paulus bekanta ord om att kvinnan skall underordna sig mannen och tåga i församlingen.

(6) "Trohet mot en "främmande" kultur är angelägen". Man har just, se (5) ovan, brutit på det mest flagranta sätt mot denna princip. Man anför i (6) ett menlöst exempel på främmande kultur: man låg till bords. Detta är en praktisk sak som inte har med tidens tänkesätt och inrotade föreställningar att göra.

Källspråk, målspråk, talspråk, skriftspråk

En felaktig princip, som inte blir bättre av att den förordas i Nederländerna (s. 15), är att målspråkets vanor och regler är avgörande. Givetvis är grundspråket det avgörande. Fråga nr 1 är: vad står det i grekiskan, hur skall dessa ord förstås i sitt sammanhang? Fråga nr 2 är: hur skall vi återge detta på svenska? Ibland tillkommer frågan om vi kan återge detta på svenska utan en förklarande not. Genom att för mycket inrikta sig på målspråket riskerar man att hamna i den svenska som vi skulle ha skrivit om vi författat dessa texter. Men det har vi inte gjort, utan det är Lukas (vem han nu var) och Paulus som skriver.

Jesus talade till folk på sin tids arameiska talspråk; det sägs (s. 19) att Lukas är trogen detta sätt att berätta. Vi kan vara övertygade om att han inte är det. Lukas skrev sin tids skriftspråk, och det skilde sig från talspråket, som skriftspråk alltid gör. Han och Paulus skrev en grekiska som förutsätter skolning men som inte är den litterära högproua som vi i allmänhet finner i publicerade skrifter på detta språk. Dock vet vi att i inledningen till Lukasevangeliet finns den mest konstfullt utarbetade meningen i hela NT, ehuru Lukas annars inte lägger ner samma möda. Det är väl omvittnat att bildade icke-kristna hade svårt för Bibeln, eftersom de tyckte att dess språk var alltför konstlöst. NT:s texter är i allmänhet en enklare bruksprosa, men det betyder inte att språket är talspråk. Det finns ingen anledning att rätta sig efter vad man tror var dåtidens talspråk, om vilket vi vet föga.

Vi kommer härmed in på 'la' och 'sa', former som är allenarådande i provöversättningarna. Jag överraskar mig med att skriva 'ta', inte 'taga'. Det beror enligt min uppfattning på att 'ta' kommit in i skriftspråket; frågan är i vad mån 'la' och 'sa' gjort det. I Språkbanken finns corpusar som ger viss, men inte fullständig, vägledning om dagens skriftspråk. För en enkel sökning inom prosatexter som ligger så nära vår egen tid som möjligt har jag valt corpusarna Tidningslitteratur, där man kan söka i Göteborgs-Posten 2001-2013, och Norstedtsromaner (1999), en ganska liten corpus på 23 romaner. Tidningslitteratur ger ca 92 000 'sade' och ca 78 000 'sa', ca 10 000 'lade' och ca 6 000 'la'. Norstedtsromaner (1999) ger ca 4 000 'sade' och ca 8 000 'sa', ca 800 'lade' och ca 120 'la'. En mera fackmannamässig men svårare sökning ger, enligt ett personligt meddelande, vid handen att i tidningstexter från senare tid är 'sade' vanligare än 'sa', medan det omvända gäller i skönlitteratur. När de gäller formerna 'lade' och 'la', är 'lade' den vanligaste formen i båda typerna av text. Resultatet förvånar inte. I skönlitteratur tar man sig större friheter gentemot det äldre och etablerade skriftspråket,

i tidningstext vill man skriva "riktigt". Det ville också Lukas och Paulus. Det kan alltså vara förhastat att betrakta de korta formerna som typiska för dagens prosa. Särskilt 'la' har svagt stöd. De längre formerna strider inte mot stilen i de översatta texterna.

Ett exempel på att man kan råka skriva vår tids svenska och inte följa textens grekiska är Luk 15:8: "(kvinnan) letar överallt." Det står "letar noggrant". Man har här valt en svenska som för oss är naturlig. Men har Lukas valt den naturligaste grekiskan? Det föll sig kanske naturligast även för den tidens människor att säga "leta överallt", men Lukas valde något annat. Ett annat fall är Luk 9:57, i provöversättningen: "När de vandrade på vägen kom en man fram och sa till honom". Det står bara "När de vandrade på vägen sade en man till honom"; det står inte "kom fram". Det heter däremot på andra ställen att någon "kom fram" till Jesus. Om man lägger till dessa ord får man en normalare svenska i stället för den mera abrupta vändningen hos Lukas. Men Lukas valde här en korthuggen stil. I Luk 10:30 heter det i provöversättningen: "rövare som slet av honom kläderna". Detta låter naturligt på svenska, det är vad vi väntar oss av rövare. Men det står: "tog av honom kläderna", med det ord som används i vanliga fall, under normala omständigheter; det antyder inte alls att man går våldsamt tillväga. Mannen var kanske klok nog att inte göra motstånd, eller också kunde han inte, misshandlad som han blev. För övrigt skulle naturligtvis rövarna göra sig en förtjänst på kläderna eller själva använda dem; de slet inte i dem i onödan. De soldater som korsfäst Kristus lade beslag på hans kläder för egen vinning.

Med det intresse man visar för talspråket är det påfallande att man ibland missar det livliga uttrycksätt som man förbinder med talspråk, men som naturligtvis även fungerar i skriftspråk. Några exempel har givits ovan, s. 2, på det enkla och effektiva sättet att placera det viktiga först. Några exempel på andra enkla medel är följande:

Luk 11:29 "Detta släkte är ont". Bättre: "Detta släkte är ett ont släkte". Det andra "släkte" utelämnas visserligen i vissa handskrifter, men upprepningen har bättre stöd.

Luk 16:19-20: "Det var en rik man som klädde sig i purpur ... Men utanför hans dörr låg Lasaros, en fattig man ...". Här finns en motsats mellan "en rik man", som står först i satsen, och "en fattig man", först i nästa sats. Alltså: "Det var en rik man som ..., det var en fattig man vid namn Lasaros som...". Gal 1:20: "Jag försäkrar inför Gud att jag inte ljuger om det jag skriver till er". Texten är ett exempel på Paulus ibland andfådda stil: "Det jag skriver till er, jag svär vid Gud att jag inte ljuger". Man kan lägga till "om det" på slutet, men frågan är om det är nödvändigt. Varför inte lyssna på Paulus?

Gal 4:5: "för att han skulle friköpa dem som stod under lagen och vi få barns rätt". Textens upprepning bör behållas: "för att han skulle friköpa..., för att vi skulle få barns rätt".

Ett skriftspråk har ett värde i sig. Det är inte utan vidare givet att det skall anpassa sig efter talspråket. Utvecklingen torde ofta vara den motsatta; talspråket anpassar sig efter ett "normalspråk" som anses finare, som man hör i radio och TV, ser i tidningar och böcker, hör i skolan. Dialekternas försvinnande är ett slående exempel på detta. Utan de nämnda moderna företeelserna gällde något liknande även för grekiskan på NT:s tid: från kulturella centra hade ett allmängiltigt skriftspråk som blev förhärskande spridit sig. De dialekter som talades hade ingen plats i litteraturen och försvann även i talet. Dagens grekiska härstammar från detta "normalspråk". Jag tror att översättarna i missriktad folklighet ogillar skriftspråk. Ett exempel är att man genomfört de korta formerna "la" och "sa", ett annat att man mer än en gång skriver "gav sig av". Jag kan säga att jag "ger mig av till bussen", men jag skriver att jag "far till Stockholm". I en bibeltext skulle man kunna använda "begav sig". Det grekiska vanliga ordet är svårt att översätta, för om man skriver "fara", "färdas", "resa" lär man automatiskt tänka på något fortskaffningsmedel som tåg, bil, flyg. "Begav sig" är inte talspråk, men det är normalt skriftspråk och kan användas. Lukas och Paulus talar inte till oss, de skriver till oss.

Småord, partiklar, tillägg

Ett problem i grekiskan är de många småord, s.k. partiklar, som finns, framför allt i början på satser. De för berättelsen framåt, och kan motsvara ett "och" eller ett "men". De kan också ange en följd eller en slutsats, och motsvara ett "alltså". Ofta blir denna naturliga grekiska bättre naturlig svenska om man inte översätter partiklarna, eftersom sammanhanget är klart utan dem. Att lägga till småord i svenskan där sådana saknas i grekiskan är betydligt vanskligare. Dessa kan ge en felaktig nyans åt yttrandet eller innebära ett beskäftigt förtydligande. Detta sker på många ställen, där man finner t.ex. "ju", "ändå",

"verklig". Det finns ord i grekiskan för att ange dessa nyanser, och författaren kan använda dem om han vill. Om han inte vill, betyder det att han föredrar en kärvare stil, och då skall också vi ha en kärvare stil. Vi kan tycka att det blir bättre svenska med dessa tillägg, men jag upprepar: det är inte vi som skriver, det är Lukas och Paulus. Man skall också betänka att ett förstärkande ord inte alltid verkar förstärkande utan snarare försvagar. "En sträng katolik" är kanske strängare än "en mycket sträng katolik", för att ta ett exempel från Erik Wellanders välkända *Riktig svenska*. I fråga om tillskott i texten kan språkkänslan hos olika personer ge olika utslag, men på det hela taget bör man ta det säkra för det osäkra och inte försöka lägga till eller nyansera där inget sådant antyds i originaltexten.

Exemplen på tillskott är legio; några anförs här:

Luk 11:4 "Förlåt oss våra synder, då nu också vi förlåter alla som står i skuld till oss". "Nu" står inte, och är olyckligt. Man risikerar att ge en sentimental och självbelåten klang åt Herrens bön: "då nu vi också är så hyggliga..."

Luk 12:22: "bekymra er inte för hur ni ska få mat att leva av och kläder att sätta på kroppen". "Att leva av" står inte. Det är förmodligen tillsatt för att få en parallell till "att sätta på kroppen", men Lukas har inte kommit på eller inte velat ha denna retoriska finess.

Luk 13:16: "en Abrahams dotter som Satan hållit bunden i hela arton år". "Hela" står inte. Som förtydligande är det onödigt, och får dessutom knappast någon effekt. "Arton år" räcker; om man säger "hela arton år" blir texten pratigare och får en medlidsam ton som inte finns i originalet. Lukas är saklig.

Luk 19:3 "för han var så liten till växten". Det står att han var liten, småväxt, punkt och slut. "Så liten" låter för mig 'gosigt', och Lukas gosar inte.

Luk 19:25 "han har ju redan tio pund!" Orden "ju redan" står inte. Det kan vara naturligt att säga så på svenska, men det går lika bra utan. Som ett indignerat utrop blir det rentav starkare utan tillägget.

Gal 1:7 "ett annat evangelium, som egentligen inte är ett annat". "Egentligen" står inte. Även här får översättningen en falsk klang; i stället för att bli tydligare blir den menlösare.

Gal 3:12 "den som håller alla mina bud och stadgar". "Alla" står inte och bidrar inte med någonting.

Ibland har man, det skall erkännas, gjort ett tillägg som är befogat eller rentav nödvändigt. Ett par exempel:

Luk 11:2 "När ni ber, säg då:" Tillägget "då" är helt naturligt vid en svensk uppmaning, men har ingen direkt motsvarighet i grekiskan.

Luk 13:2 "större syndare än alla andra i Galileen". Grekiskan har inte och behöver inte skriva "alla", men svenskan kan kännas lika bra eller bättre med detta tillägg.

Luk 15:29 "Men mig har du inte ens gett en killing". "Ens" finns inte i grekiskan, men faller sig naturligt i svenskan.

Diskutabla översättningar

Ibland översätts inte ord, och dessa ord kan vara betydelsefulla:

Luk 10:25 "Mästare, vad skall jag göra för att få evigt liv?" Texten har "få evigt liv till arvedel", eller kanske "få evigt liv på min lott".

Luk 11:39 "Ni fariseer rengör era bågare och fat på utsidan". Först i satsen står "nu", vilket inte översatts. Ordet har betydelse: nu gör ni så, men om ni hade bättre förstånd ...

Luk 13:11 "Hon var krokryggig och kunde inte räta på sig". Det står att hon inte kunde räta på sig alls, "alls" saknas i översättningen. Grekiskan är starkare: "det var fullkomligt omöjligt för henne att räta på sig".

Luk 15:1 "Tullindrivare och syndare närmade sig Jesus för att lyssna till honom". Det står "alla tullindrivare". Visserligen saknas ordet "alla" i vissa handskrifter, men den traditionen är svag och kan inte läggas till grund för översättningen. Förmodligen har någon som skrivit av texten tyckt att Lukas överdriver och därför utelämnat "alla". Provöversättarna tycker kanske likadant, eller också är det fråga om slarv. Det är ett svårt misstag att poängen går förlorad. Naturligtvis överdriver Lukas; det var förstås inte alla, men man skall behålla detta stildrag.

Gal 3:22 Man skriver "la allt under synden", "satta under lagen", "hölls under uppsikt". Grekiskan använder starkare ord med betydelsen "stänga inne" och "bevaka".

Gal 5:11 "Om jag ... fortfarande förkunnar omskärkelse, vad finns det då för skäl till att jag förföljs?" Det står: "fortfarande förföljs" och "fortfarande" är betydelsebärande. Det anknyter till det föregående "fortfarande förkunnar"; grekiskan har på båda ställena samma ord för "ännu", "fortfarande".

Förutom utelämnningar finns en hel del diskutabla översättningar. Jag har ibland jämfört och gjort den dystra iakttagelsen att både NT 1917 och NT 1981 är bättre, även om stilen i den förra kan verka ålderdomlig. Några fall som för mig varit påfallande är följande:

Luk 11:22 "om det kommer en som". Bör vara "om det kommer över honom en som", dvs. kommer som fiende. 1917 års översättning är bättre än både NT 1981 och provöversättningen.

Luk 12:32 "Er far har med glädje beslutat att ge er riket". I 10:21 översätts samma verb med "funnit det vara bäst". I detta ord skall "glädje" inte framhållas så starkt; det torde snarast motsvara det gammaldags "finna för gott" eller helt enkelt "besluta".

Luk 12:42 "ge dem mat". Det bör vara: "ge dem deras mat", kanske "deras ranson". I det ord som används ligger att man får sitt bestämda mått. Både NT 1917 ("deras bestämda kost") och NT 1981 ("dela ut maten") är bättre än provöversättningen.

Luk 12:54 "oväder". Har man sneplat på Matt. 16:3 där det står "oväder"? Här står "regn".

Luk 13:21 "en surdeg som en kvinna blandade med tre mått mjöl". Det bör stå: "dolde i", inte "blandade med". Översättningen missar poängen; det lilla, senapskornet, och det dolda, surdegen, har stor kraft.

Luk 14:28 "(han) räknar ut vad det skulle kosta att slutföra bygget". Det står: "räknar ut om han har så att han kan slutföra bygget", vilket är något annat; frågan är om han har tillräckligt, det är inte fråga om en saklig och opersonlig kostnadsberäkning. Mera ordagrant och kanske bättre: "han räknar ut kostnaden, om han har till slutförande". "Kostnaden" står framdraget och framhävs, det bildar en s.k. proleps. Häri ligger en poäng, och den skall om möjligt framhållas. NT 1917 och NT 1981 är bättre.

Luk 14:31 "tänker över om han med sina tiotusen man kan utmana den som kommer emot honom med tjugotusen?". "Möta", inte "utmana".

Luk 16:2 "Lämna mig en redovisning för din förvaltning. Du kan inte längre fortsätta i min tjänst".

Varför inte: "Lämna mig en redovisning för din förvaltning. Du kan inte längre få vara förvaltare". Så får man en anknytning mellan de två orden "förvaltning" och "förvalta" eller "vara förvaltare"; enligt vad som sägs i inledningen till provöversättningarna (s. 14) är man positiv till sådan återgivning.

Luk 16:16 "alla uppmanas enträget att ta sig in där (dvs. i himmelriket)". Detta missar helt poängen.

Det är människorna som själva aktivt "trycker på", "går våldsamt tillväga" för att komma in. Ordet används också när någon går våldsamt tillväga med en text, dvs. ger den en tolkning som är i djärvaste laget. Det är alltså inte fråga om enträgna uppmaningar från andra. NT 1917 och NT 1981 översätter riktigt.

Luk 17:20 "Man kan inte förutse när Guds rike kommer". Det finns ingenting av "förutse" i ordet. Det används av bl.a. Origenes när han kommenterar en text och står då ofta i imperativ: "lägg märke till",

"observera". Då man inte kan säga "här är det", är det uppenbart fråga om att iaktta nu. En översättning kan vara: "Man kan inte iaktta när Guds rike kommer". Det lite ovanligare "iaktta" i

stället för "se" kan kanske passa för det lite sökta uttrycket, ordagrant: "Guds rike kommer inte med iakttagelse". I en fotnot sägs att detta också kan tolkas som att gudsricket inte kommer genom att man iakttar de religiösa bruken. Detta ligger väl i linje med ordets betydelse, men förefaller i

sammanhanget mindre troligt, eftersom det framhålls att gudsricket inte kan ses här eller där. Märkligt är att man översätter direkt fel i texten, när man i noten visar att man förstår innebörden av det viktiga ordet, på svenska "iakttagelse", men också "iakttagande", dvs. av seder och bruk. NT 1917 och NT 1981 är bättre. I Luk 14:1 förekommer samma ord, och där översätts det med att man "höll ögonen på honom", dvs. på Jesus. Gal 4:10 är ett exempel på att ordet kan användas om att "iaktta" (så provöversättningen) särskilda dagar och tider för att välja sådana som ansågs gynnsamma.

Luk 17:24 "På samma sätt som åsknedslaget blixtrar till". Blixtrar ett åsknedslag? Det är naturligtvis fråga om blixten. Talesättet "när det blixtrar i Harma" (en bergsformation som man kunde se från Aten), dvs. "sällan eller aldrig", betyder just att det blixtrar där, inte att åskan slår ner där, vilket knappast kunde iakttagas från Aten.

Luk 17:24. "lyser upp himlen". Så brukar man översätta, men jag undrar om det är rätt. Det är nog snarast jorden som upplyses. Det som står är den bestämda artikeln i femininum, till vilket man skall underförstå det feminina ordet för "jord", "land" (gē), liksom på andra ställen. Det talas ofta om att

hebreerna räddades ur Egyptens land, där "land" uttrycks på motsvarande sätt enbart med den bestämda artikeln.

Gal 1:6. "den som kallade er att leva i Kristi nåd". "Att leva" står inte och är direkt fel. Det är kallelsen som skett "i nåd", kanske "av nåd". Man tycks ha sneglat på NT 1917, som här är ute på avvägar.

Gal 1:24 "de prisade Gud för min skull". Mig tillgängliga översättningar har något liknande, men det är helt klart fel. Det står: "De prisade Gud i mig". Paulus lever för Gud och Kristus lever i Paulus, jämför 2:19-20; lever då inte också Gud i honom? Se också Gal 1:15-16: "(Gud) beslöt att uppenbara sin son i mig".

Gal 3:15 "låt mig ta ett exempel från vardagslivet". Det är fråga om en jämförelse mellan Guds ordning och människans ordning, alltså passar "från vardagslivet" inte in. "Vardagslivet" antyder för oss en motsättning till fester och högtider. "Från det mänskliga livet" är bättre.

Gal 4:4 "född av en kvinna och ställd under lagen". Varför inte "född av en kvinna och född under lagen"?

Gal 5:1 "Kristus har gjort oss helt fria". Grekiskan har utslätats till menlöshet. Det står ungefär: "Kristus har befriat oss till frihet", ett slående uttryck.

Gal 5:2: "om ni låter omskära er, har ni ingen nytta alls av Kristus". Kristus är aktiv och verkar. Bättre alltså: "kommer Kristus inte alls att hjälpa er".

Gal 6:7 "Gud lurar man inte". Så även NT 81, felaktigt. Det riktiga är "Man hånar inte Gud", "Man behandlar inte Gud med förakt". Ordet förekommer åtskilliga gånger i Septuaginta. Betydelsen är t.ex. tydlig i Septuagintas version av *Första Kungaboken* 18:27, där profeten Elia hånar Baalspräster; på andra ställen klagar profeter och psalmisten över att de behandlas föraktfullt, inte över att de blir lurade. Utomordentligt klart är Luk 23:35: "Rådsmedlemmarna hånade honom (Jesus på korset)". Även Luk 16:14 översätts med "hånade".

Diskutabel svenska

Exempel på tivelaktiga översättningar till svenska har redan givits i föregående avsnitt. Några ytterligare synpunkter:

Luk 11:32 "de (folket i Ninive) vände om när Jona predikade för dem". "Vända om" uppfattar jag som alltför bokstavligt, som när man säger: "jag hade glömt plånboken, så jag fick vända om". "Tänka om" är bättre och närmare grekiskan.

Luk 12:14 "medlare". Det står ordagrant "delare". Det handlar om att dela arv, och ordet anknyter till det föregående verbet "dela". Den nära anslutningen till det nyss omnämnda och vanliga verbet för "dela" gör att man bör överväga "delare". Detta svenska ord torde vara ungefär lika ovanligt som det motsvarande grekiska, men de är båda självklara i detta speciella sammanhang. Man kan föredra "skifta arv" och "skiftesman", som i NT 1917, men dessa ord har en juridisk klang och är ovanliga. Ordet för "dela" är ett mycket vanligt grekiskt ord, ett "normalord" liksom det svenska "dela"; det därav bildade "delare" är sällsynt, men i sammanhanget förstås både det grekiska och det svenska ordet omedelbart.

Luk 13:34 "hönan samlar sina kycklingar under vingarna". Kan det heta något annat på svenska än "under sina vingar"? "Sina" finns inte i grekiskan, men det är ett nödvändigt tillskott, inte ett onödigt som annars ofta.

Luk 16:8 "Herren berömde den ohederlige förvaltaren för hans slughet". Jag tycker att "förstånd" är bättre än "slughet". Antingen har man förstånd, eller också saknar man det; då är man *afrōn*. "Förstånd" kan ju på svenska ha en viss bibetydelse av praktiskt förstånd som står fritt från känslor, som i: "han gifte sig förståndigt". Rubrikens "den sluge förvaltaren" är inte heller bra. Det är dock fråga om "orätt"; märk i v. 8 en kvalificerande genitiv, *genitivus qualitatis*, vilken inte är så vanlig i grekiskan och därför framhävande: "orättens förvaltare", dvs. "den orättrådige förvaltaren", eller som i provöversättningen: "den ohederlige förvaltaren".

Luk 19:21 "Du är ju en hård man som tar ut vad du inte satt in". Det låter som om han satt in och tagit ut på banken. Man slås av den hemska tanken att detta kan vara meningen, att det är ett försök att översätta till en svenska som är förstäligen för vår tids människor, att låta målspråket få överhanden över källspråket. Ett förslag är: "som tar hem det du inte har lagt ut".

Gal 1:14 "mina jämnåriga landsmän". "Landsmän" ger ett felaktigt intryck. Det som förenade judarna var tron, inte landet. Judar fanns överallt, Paulus var som bekant från Tarsos i Mindre Asien. "Mitt folk", "mina stamfränder" är bättre.

Gal 1:17 och 18. Samma verb blir dels "gav mig av", dels "for". Här är det bättre att använda samma ord, då stilen är torr och redogörande. Man bryter här som ofta mot en idé man tidigare citerat (s. 14, se ovan s. 1) med visst gillande, nämligen att återge samma ord på samma sätt.

Gal 2:11 "opponerade jag mig mot honom (Kefas) rätt upp i ansiktet". När det talas om "ansiktet" och därmed avses personen i fråga, brukar man anse detta som en hebraism, t.ex. i uttryck som: "inför någons ansikte", som är liktydigt med "inför någon". Det uttryck som förekommer här finns dock även hos profana författare och anger att personen själv är närvarande. Ett förslag är: "inför honom personligen" eller "i hans närvaro".

Gal 3:1 "Dumma galater!" Så tilltalar Paulus galaterna. Äldre barn kan säga "dumma unge!" till irriterande mindre barn. "Dumma" som uppretat tilltal kan jag annars inte tänka mig. Varför inte "oförståndiga"? Det sägs, s. 20, att detta ord saknar "spänst och fräschör". Vad menas med detta? Ett grekiskt "normalord" översätts med ett svenskt "normalord". Saknar vanliga svenska ord och vanliga grekiska ord spänst och fräschör? Vilka ord har spänst och fräschör? Vem bestämmer det?

Gal 3:7 "Abrahams barn". Det bör vara "Abrahams söner". Vi skall inte införa jämställdhet där ingen jämställdhet finns.

Falsk och verklig livfullhet

På åtskilliga ställen vill man göra texten mera livfull än den är. Ett par exempel, Luk 9:57 och 10:30, har givits ovan s. 3. Andra är:

Luk 10:13 "som ni har fått se". Det står: "som ägt rum", "som skett".

Luk 10:15 "Nej, till dödsriket skall du kastas ned". Det står "Ända till dödsriket skall du nedstiga". Det förstärkande "ända" har utelämnats, det intetsägande "gå ned" har blivit det drastiska "kastat ned".

Luk 13:12 och 25 har former av "ropa". Det står på dessa ställen former av "tala", "säga".

Luk 14:35 "Lyssna du, som har öron att höra med". Här finns inget direkt tilltal, utan det står: "den som har öron" etc.

Det kan också någon gång vara tvärtom, att en livfullare skildring blir tamare:

Luk 13:28 "Ni kommer att stå där och gråta och skära tänder". Det står: "Där kommer det att vara gråt och tandagnisslan". Märk att det grekiska ordet för "där" står först i satsen och är betonat, vilket kommer bort. "Där" i "stå där" uppfattar jag som svagtonigt, även om det står först i satsen, som när man säger: "där stod jag med min tvättade hals".

Luk 14:9 "Då säger han som bjudit in er båda". Varför inte följa grekiskan: "Då kommer han som bjudit in er båda och säger"? Jämför ovan s. 3 om Luk 9:57.

Luk 16:16, se ovan s. 6. Det är inte fråga om att människor får en uppmaning som de kanske inte bryr sig om; det är människorna själva som går rentav våldsamt tillväga för att komma in i himmelriket.

Fotnoter och förklaringar

Lukas och Paulus skrev inte för dagens människor. De skrev för dåtidens människor. För att vi skall förstå vad de menade måste vi försätta oss tillbaka till denna tid och denna kultur. Det kan vi givetvis inte, långt därifrån. Mycket är sig likt, mycket är det inte, och det som skiljer sig måste förklaras. Här kommer noterna in. På s. 21 sägs att en viss översättning skulle kräva en fotnot, och jag uppfattar det som att sådana helst bör undvikas. Emellertid har man bifogat många fotnoter som ger utmärkt vägledning. Enligt min uppfattning är bibelläsaren en intelligent och vetgirig men tämligen okunnig person. Okunnigheten är i dag given; jag tror inte att skolan ger mycket kunskap om Bibeln och dess värld. Endast i aktivt kristna hem torde det finnas en förtrogenhet med Bibeln. Man skall ta hänsyn till läsaren och inte snåla med upplysningar.

Trots en viss tveksamhet mot fotnoter finns många goda sådana, men det behövs flera. Till Gal 3:24 har man valt översättningen "uppfostrare", till vilket man kan ställa sig frågande, då det endast är fråga om en mycket elementär uppfostran eller hjälp till barnet, men tillsammans med fotnoten får man en

bild av vad som menas. Man försätts tillbaka till den tiden, och det är just vad ett översättningsarbete skall leda till.

Mindre bra är Gal 3:13. Där står det, inte som i provöversättningen att Jesus "kommit under förbannelse för vår skull" utan att han "blev förbannelse för vår skull". Somliga översättningar, bl.a. den svenska från 1917, drar sig inte för detta, medan NT 81 liksom provöversättningen har en utslätande vändning. Uttrycket torde vara lika egendomligt på grekiska som på svenska. Ett sådant stildrag bör behållas i texten men noteras som något medvetet avvikande och drastiskt i en not. Luk 11:14 ger "en demon som orsakat stumhet". Här ger man en förklaring i texten, som talar om "en stum demon". Det var så den tidens människor uppfattade tillståndet. Vi kommer närmare dem om vi översätter som det står och ger en förklaring i en not. I sin förklaring till Matt. 17:14 ff. talar Origenes om att vissa demoner av Gud straffats med stumhet och dövhet. Demonen är stum, och den drabbade blir därför stum. På liknande sätt bör Luk 12:11 "synagogorna" stå i texten, inte "synagogornas domstolar", och förklaringen, att synagogorna också hade en funktion som domstolar, bör man som nu finna i fotnoten. Till Luk 11:44 har man dels en förklaring i texten och skriver "gamla gravar" där det bara står "gravar", och förklarar dessutom i en not varför det ansågs farligt att trampa på en grav utan att veta om det. Man skall inte tillskriva Lukas eller Paulus de förklaringar som är nödvändiga för vår tid och sätta dem i texten. Till Gal 2:3 bör man förklara vad som menas med att Titus är "grek", till Gal 4:10 vad som menas med att "iaktta dagar, månader" etc.

Teologi

I stort sett vågar jag mig inte in på teologiska spörsmål. Både Lukas och Paulus var förvisso tänkare med djupa tankar, men deras tankevärld var inte de moderna teologernas tankevärld, och de hade inte deras terminologi till hands. Jag tror att man kan komma en bit på väg genom att försöka förstå vad som står i den grekiska texten, så fjärran från vad jag föreställer mig är den moderne teologens tankar om nåd, synd, frälsning, m.m. Redan har synpunkter på Luk 17:20 (s. 6) och Gal 1:24 (s. 6) anförts. En viktigare fråga är följande:

Gal 2:16, 2:20, 3:22 "Jesu Kristi trohet" och "Guds sons trohet". Det sägs i inledningen, s. 18-19, att frågan om rättfärdighet genom tro flitigt diskuteras bland dagens exegeter. Säkert är det så. Men nu handlar det inte om en teologisk diskussion utan om vad som står hos Paulus, och där må det vara tillåtet att ha en åsikt. Det svenska uttrycket "Jesu Kristi trohet" kan enligt min uppfattning bara betyda att Jesus Kristus tror på någon, inte att någon tror på Jesus Kristus. När det gäller att tolka det grekiska uttrycket, förefaller mig den senare tolkningen ligga närmare till hands: Paulus hävdar att det inte är genom lagen utan genom tro på Kristus som människan når frälsning. I 2:16 och 3:22 hävdas betydelsen av att människan tror, med användning av det vanliga ordet *pisteuein* för människans tro på Gud och Kristus. Detta verb, som har starkast möjliga koppling till "tro", *pistis*, används i NT enligt min åsikt endast om människans tro på någon eller något. Betydelsefull för Paulus är också Abrahams tro och förtröstan på Gud, se Gal 3:6-9. Kan det verkligen vara Gud som tror på Abraham? Är det inte Abraham som tror på Gud, "och därför räknades han som rättfärdig", som det heter i provöversättningen? Det är för mig rimligare att i texten tala om tro på Jesus Kristus och anför den andra tolkningen i noter, alltså tvärtemot vad man gör nu.

Slutsatser

1. Man lägger för stor vikt vid målspråket. Källspråket är givetvis utgångspunkten och skall lika givet vara vägledande.
2. Man utgår felaktigt från att texten har en talspråklig karaktär. Man skall snarare ta sikte på svenskt skriftspråk än på svenskt talspråk.
3. Moderniseringar (typexempel "bröder och systrar" i stället för "bröder") ger ett felaktigt intryck; de vilseleder läsaren och döljer verkligheten. Nya Testamentets värld är på många sätt främmande för oss; vilseledande moderniseringar vållar därför svåra missuppfattningar.

De tre misstagen ovan är de allvarligaste. Beklagliga nog är följande:

4. Genom tillagda småord och vad man tror är förtydliganden blir en kärvare och sakligare stil pratig och "gemytlig"; i värsta fall kan tillägg ge en helt felaktig nyans.

5. Det finns för mycket slarv och/eller utelämningar. Dels förekommer slarv med grekiskan, dels förekommer utelämningar; man vet inte om dessa är avsiktliga eller inte.

6. Man ställer upp ett första direktiv om att söka undvika onödig variation, men tycks snarare anstränga sig att göra motsatsen. Bakom detta viktiga direktiv ligger ett felaktigt tänkande som åtföljs av ett slarvigt utförande.

De metodiska missgreppen är så allvarliga att dessa provöversättningar inte ger någon ledning för ett fortsatt arbete; de skulle i stället ge ett sådant arbete en felaktig inriktning. Om en ny översättning skall komma till stånd, måste den utarbetas enligt andra riktlinjer.